ADOLF MAS
ELS ULLS DE BARCELONA

18.02—08.05.2022

Quan, al voltant del 1900, ADOLF MAS GINESTÀ (1860-1936), procurador per obligació i fotògraf per vocació, recorria els carrers de Barcelona, les muralles ja feia dècades que havien desaparegut i l'entramat urbà s'estava enriquint sota el guiatge d'un Modernisme fervent. La pell de la ciutat estava mutant i els barcelonins assistien a la implantació de noves infraestructures de caràcter social.

En aquells moments, càmera en mà, Mas anava fixant en suport fotogràfic una mirada profunda i alhora dinàmica sobre una ciutat que acabava de llevar-se el vestit de provinciana. Els seus ulls van esdevenir un vehicle per aproximar-se a aquesta nova realitat. La premsa il·lustrada entrava a les llars i, amb ella, també ho feien els reportatges del fotògraf. Les seves imatges, vinculades a esdeveniments, actes públics i equipaments de nova fundació, permetien escrutar una nova realitat urbanística, social i institucional. Els itineraris que va anar traçant, entre les àmplies artèries de l'Eixample i els carrerons estrets de la vella Ciutat Comtal, en alguns casos destinats a una imminent desaparició, van anar configurant una memòria col·lectiva sobre la Barcelona de començament de segle.

Tanmateix, la seva activitat com a fotògraf va anar més enllà del reportatge urbà. Els lligams que va anar establint amb els principals arquitectes i historiadors de l'art de l'època van acabar desembocant en una especialització en matèria patrimonial. La seva participació en la missió de l'Institut d'Estudis Catalans del 1907, el principal objectiu de la qual era documentar béns artístics d'àmbit pirinenc, va marcar un abans i un després en la seva trajectòria i en la de la seva empresa. L'establiment que regentava va acabar convertint-se en el principal arxiu fotogràfic d'Europa especialitzat en patrimoni espanyol.

Carmen Perrotta, comissària de l'exposició

Amb aquesta mostra, KBr Fundación MAPFRE consolida la seva línia d'activitat expositiva en col·laboració amb arxius catalans, iniciada l'any passat amb el Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI) de Girona. Aquesta vegada, ens complau difondre el llegat d'Adolf Mas, un dels protagonistes indiscutibles de la història de la fotografia moderna al nostre país, juntament amb la Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic, centre de referència a Europa per a la recerca en l'àmbit de la història de l'art hispànic.

Vista del Portal de l'Àngel
Adolf Mas, 1902
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

Barri de la Barceloneta
Arxiu Mas, 1916
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

La figura d'Adolf Mas i Ginestà és una de les més destacades del panorama fotogràfic català del començament del segle XX. Membre d'una família benestant de Solsona, va renunciar a l'estabilitat laboral com a procurador dels tribunals per traslladar-se a Barcelona, ciutat on es va formar com a fotògraf. La seva arribada a la Ciutat Comtal es va produir abans del 1890, any en què es va casar amb Apolonia Castañeda de Ortega (1866-1954), una jove natural d'Itero de la Vega (Palència), modista de professió, amb qui tindria dos fills: Pelai (1891-1954) i Màrius (1896-1902).

De la seva activitat fotogràfica en queden alguns testimoniatges inscrits en la darrera dècada del segle XIX, però va ser al començament del segle XX que els seus primers reportatges van aparèixer publicats a la premsa. El 1901, al capdavant d'Helius com a director, Mas compaginava la seva faceta com a gestor amb la de reporter gràfic. A partir del 1905 l'empresa en qüestió es convertiria en una activitat comercial renovada sota el nom d'Établissements «MASS» (variants: Estudi de Fotografia A. Mas, Estudio de Fotografía A. Mas i Photographic Studio A. Mas). A la dècada del 1910 va tenir lloc una nova renovació empresarial que posteriorment confluiria en la consolidació de l'Arxiu Mas tal com es coneix avui. El 1924, l'empresa traslladava la seva seu comercial del carrer del Rosselló al carrer de la Freneria, deixant el renovat Eixample de Barcelona per ocupar un espai molt emblemàtic del barri antic que anteriorment havien ocupat dos personatges rellevants del Modernisme català: Alexandre de Riquer i Miquel Utrillo.

La seva vinculació amb els cercles culturals i artístics de l'època no tan sols es va reflectir en els seus repertoris fotogràfics –des dels relacionats amb els tallers d'artistes fins als retrats de músics, poetes i erudits de l'època–, sinó també en el material gràfic i publicitari que va acompanyar el seu establiment des d'Helius fins a l'Arxiu Mas. Ramon Casas, amic del fotògraf i un dels grans exponents del Modernisme català, figura entre els artistes de renom als quals Mas va encarregar alguns dels logotips més emblemàtics de l'establiment.

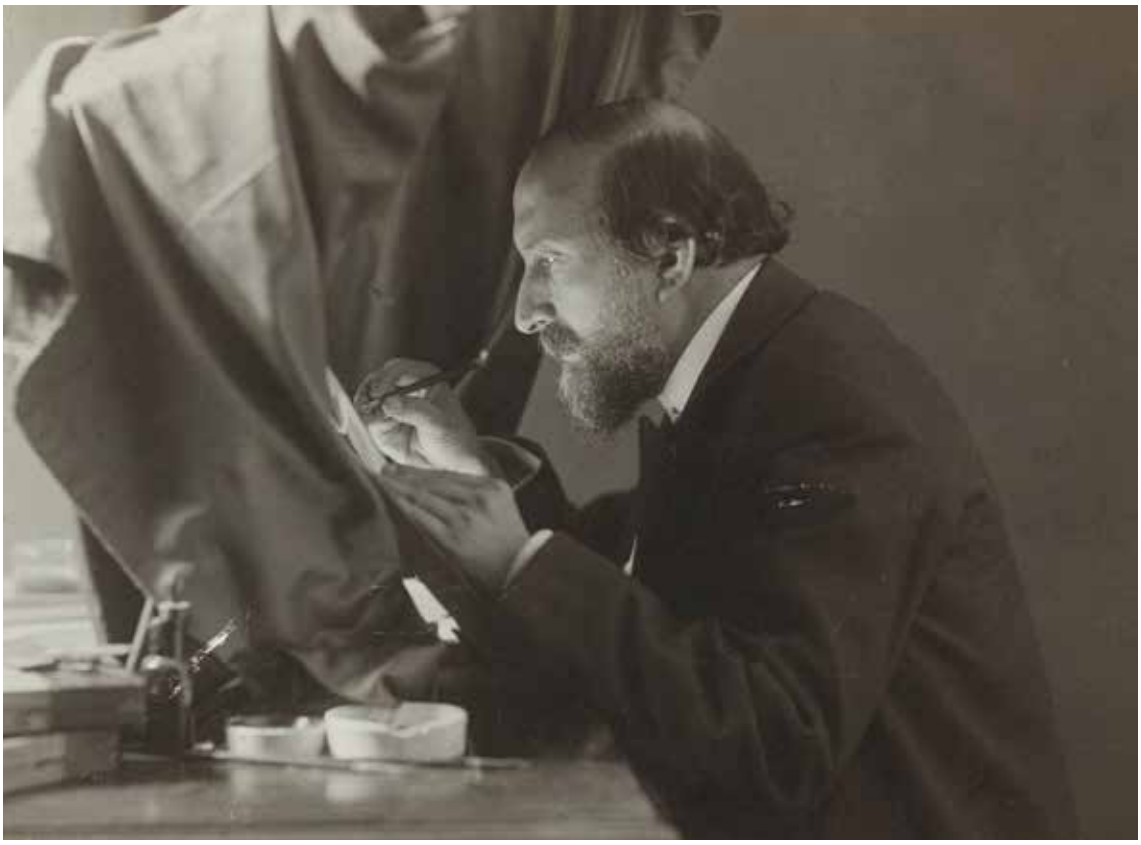

Adolf Mas retocant una imatge
Pau Audouard Deglaire, c. 1909
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

Arxiu Mas. Carrer del Rosselló, núm. 277
Estudi de Fotografia A. Mas, 1923
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

El cèlebre cafè d'Els Quatre Gats (1897-1903), situat als baixos de la Casa Martí del carrer de Montsió i obra de Josep Puig i Cadafalch, va ser un important catalitzador de les tendències artístiques vinculades al marc barceloní. Un dibuix del 1900 de Ricard Opisso ens dona testimoniatge que Adolf Mas freqüentava aquest local, possiblement des que va obrir les portes. Sens dubte, la seva presència en els cercles culturals lligats a aquest establiment li va donar oportunitat d'entrar en contacte amb els principals personatges de l'època, com és el cas de Santiago Rusiñol o de Ramon Casas. De la seva presència entre els artistes més destacats en donen fe uns reportatges que ens permeten indagar els interiors dels principals tallers actius en l'època: des de l'estudi de Lluís Masriera fins al de Manuel Cano de Castro, des del de Salvador Alarma fins al de Fèlix Urgellès i de Tovar.

La flor i nata de la societat catalana de l'època –pintors, arquitectes, escultors, músics, ballarines, cantants, literats, col·leccionistes i polítics, entre d'altres– va posar davant la càmera de Mas en algun moment de la seva trajectòria pública. Són majoritàriament retrats inèdits que ens permeten definir, de manera encara més clara, el pes que va tenir el fotògraf dins els cercles intel·lectuals contemporanis i, alhora, descobrir un Adolf Mas mai vist, allunyat de la fotografia documental a la qual generalment se l'associa. Encara que no se'l pugui vincular de manera directa amb el pictorialisme, aquests retrats remeten a una cerca estètica en la qual s'empren mitjans formals com el desenfocament, els contrastos lumínics o la representació d'estats d'introspecció que els allunyen de l'estructura del retrat convencional i els acosten a l'esmentat moviment artístic, del qual va rebre clarament una influència conjuntural. Aquests jocs de llum, i l'aproximació extrema de la càmera a la cara dels retratats, confereixen força i intensitat a uns rostres que se'ns presenten, en alguns casos, com si fossin aparicions fantasmals.

Ramon Casas pintant Júlia i Flora Peraire en presència d'Adolf Mas
Estudi de Fotografia A. Mas, 1912
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

Montserrat Blanc
Adolf Mas, c. 1909
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

Els primers reportatges d'Adolf Mas se situen en una Barcelona que, des d'una perspectiva social, cultural i urbanística, estava mutant de pell. Les peticions procedents de la premsa il·lustrada –*Los Deportes*, *Álbum Salón*, *Ilustració Catalana*, *Feminal* o *Ilustración Artística*, entre d'altres– van propiciar l'increment substancial del seu fons fotogràfic. La seva col·laboració amb l'Editorial López, aleshores regentada per Antoni López i Benturas, va desembocar en la circulació dels seus reportatges pels principals mitjans periodístics de l'època. Mas es va anar introduint, així, en el sector del fotoperiodisme i va formar part de les primeres generacions de reporters gràfics de Catalunya.

Entre els seus primers repertoris figuren els principals esdeveniments esportius del començament del segle, com ara les celebracions de la Federació Gimnàstica Espanyola (1900), els grans actes polítics vinculats, entre d'altres, amb la Lliga Regionalista, o esdeveniments lúdics de diferents tipus, com la Festa dels Coloms organitzada per la Reial Societat Columbòfila de Catalunya (1904) o la popular Batalla de Flors (1907).

Projectes urbanístics tan ambiciosos com la construcció de la Via Laietana van derivar en iniciatives documentals en les quals Mas també va participar, com és el cas del Concurs Artístic de la Vella Barcelona (1908).

La seva càmera també va ser testimoni d'esdeveniments tan dramàtics com la Setmana Tràgica (1909). A la documentació de les destrosses sofertes pel patrimoni eclesiàstic, s'hi sumaven altres imatges vinculades amb diferents àmbits, com la Companyia Barcelonina d'Electricitat, que Mas va retratar després que fos assaltada.

En el marc de la seva producció també cal esmentar la documentació de les avantguardistes instal·lacions implantades en aquells anys per diferents institucions. Entre elles destaquen les que va impulsar la Diputació de Barcelona, unes iniciatives de caràcter social que marcarien un abans i un després en les pràctiques assistencials.

La Barcelona del començament del segle XX no es podria entendre de la mateixa manera sense els repertoris d'Adolf Mas, un material molt variat que abraça diferents àmbits: des del lúdic fins al polític, com també el patrimonial i el religiós.

Interior d'una torre de la Sagrada Família
Adolf Mas, 1905
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

Jocs. Gran Via de les Corts Catalanes
Adolf Mas, 1906
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

LA PERFUMERIA IDEAL I EL BAR TORINO

La Perfumeria Ideal (oberta per Teodoro Sánchez Illá al número 642 de la Gran Via de les Corts Catalanes) i el bar Torino (fundat al número 18 del passeig de Gràcia per Flaminio Mezzalama, representant a Barcelona del vermut Martini & Rossi) van ser els finalistes, el 1902, del primer concurs anual d'edificis urbans i establiments que organitzava l'Ajuntament de Barcelona en una nova categoria, que premiava el local més ben decorat d'entre els que s'havien inaugurat aquell any. Tots dos van ser esmentats en l'*Anuario estadístico de la ciudad de Barcelona* (1903), que de la Perfumeria Ideal destacava «la ostentosa riqueza [...] con sus alardes de construcción grandiosa y de decoración espléndida», mentre que del Bar Torino feia referència al fet que la seva «sencillez halagadora, su distinción fina y aristocrática [...] sobrepasa todo lo conocido hasta ahora». Finalment, va ser aquest últim –en el qual havien confluït els treballs de Ricard de Capmany, Antoni Gaudí, Pere Falqués, Josep Puig i Cadafalch, Eusebi Arnau o Ricard Urgell, entre d'altres– el que va esdevenir guanyador del certamen.

El Bar Torino
Adolf Mas, 1905
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

FOTOGRAFIA I PREMSA

La fotografia es va anar integrant plenament en la premsa espanyola a partir de la dècada del 1890, quan apareixien les grans revistes il·lustrades, entre les quals destaca, per la seva trajectòria, *Blanco y Negro*.

Amb l'arribada del segle XX, la demanda creixent de repertoris fotogràfics per part de diaris, revistes i grans projectes editorials, que comptaven amb les imatges per enriquir les seves pàgines, va consolidar la professió del reporter gràfic. Va ser durant les tres primeres dècades que el fotoperiodisme espanyol va aconseguir assolir un alt grau de professionalització; en aquells moments, la tècnica fotogràfica progressava considerablement. Text i fotografia començaven a ser considerats com a *unicum* informatiu i els reporters noucentistes s'enfrontaven a uns lectors ansiosos de consumir imatges eloqüents, immediates, capaces de sintetitzar els esdeveniments, que fossin clares i comprensibles. El binomi premsa-fotografia permetia l'entrada a les llars de grans personatges públics, com també la participació del lector, en diferit, en l'actualitat més contemporània.

Els Xiquets de Valls
Adolf Mas, 29 de juny del 1907
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

El llegat d'Adolf Mas sobrepassa la tasca pròpia del fotògraf. Per entendre correctament la seva obra hem de contemplar el seu fons fotogràfic i mirar alhora cap al model d'empresa que va implantar, únic a l'època. El caràcter innovador d'aquest establiment, al qual va arribar després de gairebé vint anys d'activitat, es basava en una fórmula híbrida en la qual, a més d'oferir la venda de material fotogràfic, es proposava la consulta *in situ* de les col·leccions seguint un model arxivístic de consulta pública. Qualsevol persona que volgués veure els seus repertoris podia fer-ne la consulta a les sales de l'establiment mitjançant les anomenades «fitxes gràfiques». Aquestes fitxes, presentades en format de targeta postal i impreses directament sobre paper fotogràfic, incloïen a l'anvers una fotografia de l'obra documentada i al revers, informació bàsica sobre la seva ubicació i les seves característiques. Es tractava d'un sistema d'organització únic en el gènere, que es va presentar al VI Congrés Internacional de Fotografia de París del 1925 per donar-lo a conèixer internacionalment.

En aquells moments, l'establiment ja s'havia decantat cap a l'especialització en matèria patrimonial. La seva participació en l'expedició del 1907, organitzada per l'Institut d'Estudis Catalans amb l'objectiu de documentar patrimoni pirinenc, marcaria un punt d'inflexió a l'hora de triar aquesta especialització. El 1915, Adolf Mas rebia l'encàrrec de crear un repertori iconogràfic d'Espanya, de cara a la que finalment seria l'Exposició Internacional de Barcelona del 1929. L'envergadura del projecte el va dur cap a una necessària ampliació de la plantilla de fotògrafs, ja que la tasca de Pelai Mas, que treballava oficialment amb ell des del 1907, ja no era suficient per poder cobrir les necessitats productives de l'empresa.

L'èxit de l'Arxiu Mas, que perdura avui com a part dels fons de l'Institut Amatller d'Art Hispànic, s'ha d'entendre, per tant, com a fruit de la tasca del seu fundador, de la seva esposa Apolonia i del fill de tots dos, Pelai. Així mateix, també és important destacar la feina del personal que va treballar a l'arxiu, un equip format per aprenents, arxivers, dactilògrafes, fotògrafs, oficials i directors de laboratori.

Sala de treball i biblioteca de l'Arxiu Mas
Arxiu Mas, 1927
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

Posta de sol al riu Llobregat
Adolf Mas, c. 1911
© Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic

KBr
Fundación MAPFRE
Barcelona Photo Center

FUNDACIÓ
INSTITUT
AMATLLER
D'ART HISPÀNIC